

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในสภาพปัจจุบันปัญหาวิกฤตการณ์ดำรงอยู่ของมนุษย์ ขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมเป็นหลัก อันจะส่งผลกระทบต่อมนุษย์โดยตรงและเพิ่มมากขึ้นอย่างไม่หยุดยั้ง ข้อบ่งชี้สำคัญประกอบด้วย การขยายตัวของวงกว้างขึ้นของรูโอโซนในชั้นบรรยากาศ ปัญหาภัยแล้งและภัยธรรมชาติที่รุนแรงขึ้น และถี่มากขึ้นกว่าเดิม ปัญหาความสกปรกของน้ำ อากาศ และสารพิษในอาหาร การลดลงของป่า ทรัพยากรธรรมชาติอื่นๆ หากปัญหาเหล่านี้ยังไม่ได้รับการแก้ไข โดยเฉพาะอย่างยิ่งการไม่ยอมรับว่าต้นเหตุของปัญหาแท้จริง มาจากระบบทุนนิยมที่พัฒนาเป็นอภิมหาทุนข้ามชาติแบบไร้พรมแดน เป็นตัวเร่งหายนะของสิ่งแวดล้อมหรือจุดวิกฤติของมนุษย์ อนาคตภัยพิบัติของเผ่าพันธุ์มนุษย์คงเกิดขึ้นจริง จากการประเมินจุดวิกฤติของอารยธรรมมนุษย์ชาติจะเริ่มขึ้นหลังปี พ.ศ. 2552 ไม่เกินปี พ.ศ. 2555 (พิทยา ว่องกุล. 2539 : 18)

สำหรับผลกระทบของวิกฤตอากาศที่มีต่อสิ่งมีชีวิตทุกชนิดล้วนมีน้ำเป็นสื่อ ไม่ว่าจะเป็น น้ำท่วม พายุไซโคลน คลื่นความร้อน หยาดน้ำฟ้าที่เพิ่มขึ้น และความแห้งแล้ง ความเครียดกราดของ น้ำสามารถทำให้สงบลงได้แค่เพียงแต่จะสามารถควบคุมปริมาณก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ที่ปะปน อยู่ในชั้นบรรยากาศได้ มลภาวะทางอากาศและสภาพที่เปลี่ยนแปลงจะเป็นตัวชี้วัดอนาคตของน้ำ และน้ำก็จะเป็นตัวชี้อนาคตของทุกชีวิตบน โลก สภาพอากาศที่แปรปรวนได้เริ่มมาพร้อม ๆ กับการ เกิดยุคอุตสาหกรรม มีวิวัฒนาการมาตลอดจนในปี ค.ศ. 1850 ปริมาณก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ใน อากาศมีประมาณ 280 ส่วนในล้าน (ppm) พอถึงช่วงกลางศตวรรษที่ 1990 ก็เพิ่มขึ้นเป็น 360 (ppm) ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1950 รวมทั้งหมด 11 ประเทศได้ปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ออกมาถึง 530.3 พัน ล้านตัน เมื่อปริมาณของก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์มีมากขึ้น โมเลกุลจะจับกับความร้อนและทำให้อุณหภูมิสูงขึ้น เมื่อรวมกับก๊าซเรือนกระจกจะเกิดผลกระทบรุนแรงขึ้นอีก ซึ่งเหตุการณ์เหล่านี้ เรียกว่า ภาวะโลกร้อน ที่จัดเป็นมหันตภัยร้ายอันดับที่ 1 ของโลก (วันทนา สีวะ. 2546 ก : 50-51)

ถึงแม้ว่า ประเทศไทยจะได้รับผลกระทบจากภาวะ โลกร้อนไม่เด่นชัดรุนแรงเท่ากับบาง พื้นที่ในโลก แต่ขณะนี้ผลกระทบได้เริ่มปรากฏขึ้นแล้วตั้งแต่ปี พ.ศ. 2550 พงษ์ ทรงพงษ์ กล่าวว่า การร้อนขึ้นของน้ำและอากาศ อาจทำให้ฝนเกิดทั้งฝนตกมากและความแห้งแล้งก็ได้ เพราะเมื่อน้ำ ร้อนขึ้นจะทำให้เกิดมีเมฆมาก เนื่องจากน้ำได้ระเหยกลายเป็นก้อนเมฆ แล้วทำให้เกิดฝนตก ปริมาณมาก ซึ่งบางครั้งอาจมองว่าดี แต่แท้ที่จริงแล้ว ฝนนั้นกลับตกเฉพาะที่ไม่กระจายทั่วทุกท้องที่ ก่อให้เกิดความแห้งแล้งมากกว่า และพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบอย่างมาก คือ ภาคอีสานของประเทศ ไทยที่ต้องเจอกับความแห้งแล้งที่ยาวนานและมีปริมาณที่ขยายวงกว้างมากขึ้น ในปี พ.ศ. 2548 มีภัย

จริงจัง และประชาชนขาดจิตสำนึกในการใช้ประโยชน์จากน้ำ (คณะกรรมการการเกษตรและสหกรณ์สภาผู้แทนราษฎร. 2546 : ภาคผนวกที่ 2-3 และ 9-10)

คนอีสานนั้นมีอิทธิพลบ้านคองเมืองมาแต่บรรพบุรุษที่ใช้ในการดำรงชีวิตเพื่อสร้างความสุขทั้งทางด้านร่างกาย และจิตใจมานานนับพันปีมาแล้ว มีการจัดระบบสังคมในรูปแบบของขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมไทยที่ใช้สืบทอดมา ทำให้สังคมชาวอีสานมีความอบอุ่นและมีความสุขมาโดยตลอด ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีมากมายหลากหลายสาขา ไม่ว่าจะเป็นสาขาการครองเรือน (วิถีชีวิต) สาขาการทำมาหากิน สาขาศิลปหัตถกรรม สาขาคหกรรม สาขาเคหะ สาขาสถาปัตยกรรม และสาขาหมอพื้นบ้าน ซึ่งเรียกรวมกันได้ว่า วัฒนธรรมอีสาน หากไม่มีการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นเหล่านี้ก็จะเริ่มเลือนหายไป เพราะกระแสความนิยมที่ทำลายความมีเอกลักษณ์ของไทยไปเป็นอันมาก ทำให้ประเทศไทยต้องเสียความเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง ที่เป็นผลให้ระบบเศรษฐกิจสูญเสียรายได้ไปกับการใช้จ่ายที่ฟุ่มเฟือยของประชาชนในปัจจุบัน ทำลายระบบเศรษฐกิจของชาติให้เสียหายมากมาย โดยอย่างยิ่งการทำลายระบบวิถีชีวิตการทำมาหากินของชุมชนท้องถิ่นที่ถือเป็นภูมิปัญญาอันล้ำค่าให้เลือนหายไป (ชมรมภูมิปัญญาอีสานจังหวัดมหาสารคาม. 2550 : 1)

จากประเด็นปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงได้พยายามที่จะอนุรักษ์ฟื้นฟูความรู้ดั้งเดิมเกี่ยวกับการใช้ภูมิปัญญาในการบริหารจัดการแหล่งน้ำโบราณของชุมชนในกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสารไว้ให้คงอยู่สืบไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งชุมชนในพื้นที่กลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร ที่จัดเป็นเขตชุมชนโบราณที่ยังคงสืบสานตำนานอีสานมากกว่าพันปี มีการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการบริหารจัดการแหล่งน้ำโบราณมาจนถึงปัจจุบันมากกว่าร้อยปี ประกอบด้วยชุมชนบ้านเมืองบัว อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด ทุ่งประภาชัย ตำบลบัวใหญ่ อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น และชุมชนบ้านคู ตำบลคูสันตรัตน์ อำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม โดยโดยมุ่งหวังให้ชุมชนทั้งสามมีทรัพยากรแหล่งน้ำไว้ใช้ในการอุปโภคและบริโภคอย่างยั่งยืนภายใต้กระบวนการจัดการผ่านระบบภูมิปัญญา ชุมชนได้ตระหนักถึงความสำคัญและเล็งเห็นคุณค่าในการอนุรักษ์ เกิดการเรียนรู้ร่วมกันของคนในชุมชน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการบริหารจัดการแหล่งน้ำโบราณของชุมชนในกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร
2. เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการแหล่งน้ำโบราณ ในกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร
3. เพื่อเปรียบเทียบการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการบริหารจัดการแหล่งน้ำโบราณของชุมชนในกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร เมื่อจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

4. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการแหล่งน้ำโบราณของชุมชนในกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร

5. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาในการบริหารจัดการแหล่งน้ำโบราณภายในชุมชนของกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา

ผู้วิจัยทำการศึกษาการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการบริหารจัดการแหล่งน้ำโบราณของชุมชนในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับความคิด พิธีกรรมความเชื่อ ปรัชญาในการดำเนินชีวิต และหลักธรรมคำสอนของศาสนา โดยประยุกต์มาจากขรมภูมิปัญญาอีสานจังหวัดมหาสารคาม (2550 : ก) การมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการแหล่งน้ำโบราณ ประกอบด้วยคน เงิน วัสดุ-อุปกรณ์ และข้อมูลข่าวสาร ซึ่งประยุกต์มาจากวงศัพัฒนา ศรีประเสริฐ (2552 : 103)

2. ขอบเขตด้านพื้นที่

ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการบริหารจัดการแหล่งน้ำโบราณ และการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการแหล่งน้ำโบราณของชุมชนบ้านเมืองบัว อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด ชุมชนบ้านกู่ประภาชัย อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น และชุมชนบ้านกู่ อำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม คิดเป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลตัวอย่างจำนวน 100% เพื่อสรุปผลการวิเคราะห์หาความสัมพันธ์ระหว่างการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการแหล่งน้ำโบราณของชุมชนในกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสารของทั้งสามชุมชน โดยการจัดเก็บข้อมูลจากแบบสอบถามจากหัวหน้าครัวเรือนหรือผู้แทนครัวเรือนที่สามารถให้ข้อมูลได้และอาศัยอยู่จริง ณ พื้นที่ชุมชนเป้าหมายทั้งสาม แล้วรวบรวมและนำข้อมูลมาวิเคราะห์หาผลการเปรียบเทียบและความสัมพันธ์ของตัวแปรที่คณะวิทยากรจัดการมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

3. ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

3.1 ประชากร ประชากร ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ หัวหน้าครัวเรือนหรือผู้แทนครัวเรือนที่สามารถให้ข้อมูลได้และอาศัยอยู่จริงในชุมชน และผู้นำชุมชนจากกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร จำนวน 2,235 คน ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ดังนี้ (กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น. 2553 : 9,18,34)

3.1.1 กลุ่มหัวหน้าครัวเรือนหรือผู้แทนครัวเรือนที่สามารถให้ข้อมูลได้และอาศัยอยู่จริงในชุมชน จำนวน 2,220 คน ประกอบด้วย

- 1) ชุมชนบ้านเมืองบัว อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด จำนวน 720 คน
- 2) ชุมชนบ้านกู่ประภาชัย อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น จำนวน 880 คน

3) ชุมชนบ้านกู่ อำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม จำนวน 620 คน

3.1.2 กลุ่มผู้นำชุมชน 3 ชุมชน ๆ ละ 5 คน รวม 15 คน

3.2 กลุ่มตัวอย่าง กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ หัวหน้าครัวเรือนหรือผู้แทนครัวเรือนที่สามารถให้ข้อมูลได้และอาศัยอยู่จริงในชุมชน และผู้นำชุมชนจากกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร จำนวน 489 คน ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ดังนี้

3.1.1 กลุ่มหัวหน้าครัวเรือนหรือผู้แทนครัวเรือนที่สามารถให้ข้อมูลได้ และอาศัยอยู่จริงในชุมชน จำนวน 474 คน ได้มาโดยการเทียบบัญชีไครยางค์ จากนั้นทำการสุ่มตัวอย่างแบบอย่างง่าย (Simple Random Sampling) ด้วยวิธีจับสลาก (Lottery Method) ตามวิธีของทาโรยามาเน่ (Taro Yamane. 1973 : 727 ; อ้างในบุญชม ศรีสะอาด. 2545 : 38) ประกอบด้วย

- 1) ชุมชนบ้านเมืองบัว อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด จำนวน 154 คน
- 2) ชุมชนบ้านกู่ประภาชัย อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น จำนวน 188 คน
- 3) ชุมชนบ้านกู่ อำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม จำนวน 132 คน

3.1.2 กลุ่มผู้นำชุมชน 3 ชุมชน ๆ ละ จำนวน 5 คน รวม 15 คน ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Random Sampling) เนื่องจากกลุ่มนี้เป็นผู้ที่มีความสามารถในการถ่ายทอดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการบริหารจัดการแหล่งน้ำโบราณ ซึ่งเรียกว่า ประชากรเป้าหมาย

โดยการเก็บข้อมูลจากหัวหน้าครัวเรือนหรือผู้แทนครัวเรือนทั้งสามชุมชน ณ พื้นที่ชุมชนเป้าหมาย แล้วรวบรวมและนำข้อมูลมาวิเคราะห์ผลการเปรียบเทียบและหาความสัมพันธ์ของตัวแปรที่คณะวิทยากรจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

4. ขอบเขตด้านตัวแปร

ตัวแปรที่เกี่ยวข้องในการวิจัย แบ่งเป็น 2 ประเด็น ดังนี้

4.1 การเปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการบริหารจัดการแหล่งน้ำโบราณ

4.1.1 ตัวแปรอิสระ ปัจจัยส่วนบุคคล ประกอบด้วย เพศ อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพสมรส อาชีพ รายได้ และตำแหน่งในชุมชน

4.1.2 ตัวแปรตาม ได้แก่ การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการบริหารจัดการแหล่งน้ำโบราณของชุมชน ประกอบด้วยความคิด พิธีกรรม ความเชื่อ ปรัชญาในการดำเนินชีวิต และหลักธรรมคำสอนของศาสนา

4.2 การหาค่าความสัมพันธ์การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการบริหารจัดการแหล่งน้ำโบราณ และการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการแหล่งน้ำโบราณของชุมชน

4.2.1 ตัวแปรกลุ่มที่ 1 ได้แก่ การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการบริหารจัดการแหล่งน้ำโบราณของชุมชน ประกอบด้วย ความคิด พิธีกรรม ความเชื่อ ปรัชญาในการดำเนินชีวิต และหลักธรรมคำสอนของศาสนา

4.2.2 ตัวแปรกลุ่มที่ 2 ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการแหล่งน้ำโบราณ ประกอบด้วย คน เงิน วัสดุ-อุปกรณ์ และข้อมูลข่าวสาร

5. ขอบเขตด้านเวลา

ดำเนินการวิจัย 1 ปี (ตุลาคม 2552 – กันยายน 2553) โดยแบ่งเป็น 4 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 ศึกษาบริบทของชุมชนในจังหวัดร้อยเอ็ด จังหวัดขอนแก่น และจังหวัดมหาสารคาม เป็นการสำรวจข้อมูลเบื้องต้น (Basic Survey) โดยการรวบรวมข้อมูลจากประชากรและบริบทของชุมชน ด้วยการสำรวจสภาพทั่วไปของพื้นที่ที่ทำการวิจัย ได้แก่ ประวัติความเป็นมาของหมู่บ้าน ลักษณะชุมชน การคมนาคม สาธารณูปโภค สถานที่สำคัญในชุมชนและสังเกตกิจกรรมของชาวบ้านและของกลุ่มผู้นำชุมชน ทั้งแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) และไม่มีส่วนร่วม (Non-participant Observation)

ระยะที่ 2 ศึกษา และรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับประวัติและความเป็นมาของแหล่งน้ำโบราณ รวมถึงความเป็นอยู่ของประชาชน และลักษณะการจัดการน้ำดื่มธรรมชาติในชุมชน โดยใช้วิธีการสำรวจและสังเกตกิจกรรมของชาวบ้านและของกลุ่มผู้นำชุมชน ทั้งแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) และไม่มีส่วนร่วม (Non-participant Observation)

ระยะที่ 3 สร้างแบบสอบถาม (Questionnaires) เพื่อสอบถามหัวหน้าครัวเรือนหรือผู้แทนครัวเรือนที่สามารถให้ข้อมูลได้และอาศัยอยู่จริง ณ พื้นที่ชุมชนเป้าหมายทั้งสาม เกี่ยวกับการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการบริหารจัดการแหล่งน้ำโบราณของชุมชน ได้แก่ ความคิดพิชิตกรรม ความเชื่อ ปรัชญาในการดำเนินชีวิต และหลักธรรมคำสอนของศาสนากับการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการแหล่งน้ำโบราณ ได้แก่ คน เงิน วัสดุ-อุปกรณ์ และข้อมูลข่าวสาร ซึ่งประกอบด้วยคำถามที่จัดสร้างขึ้นตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ประกอบด้วยลักษณะของคำถามที่เป็นคำถามปลายปิดและเป็นแบบสอบถามแบบปลายเปิด โดยกำหนดเกณฑ์การเลือกคำตอบไว้ 5 ระดับ ตามมาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale) คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด

ระยะที่ 4 การนำข้อมูลมาวิเคราะห์เพื่อทำการเปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการบริหารจัดการแหล่งน้ำโบราณของชุมชน ประกอบด้วยความคิด พิชิตกรรม ความเชื่อ ปรัชญาในการดำเนินชีวิต และหลักธรรมคำสอนของศาสนา เมื่อจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล และหาความสัมพันธ์ของตัวแปรระหว่างการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการบริหารจัดการแหล่งน้ำโบราณกับการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการแหล่งน้ำโบราณ ประกอบด้วยคน เงิน วัสดุ-อุปกรณ์ และข้อมูลข่าวสาร

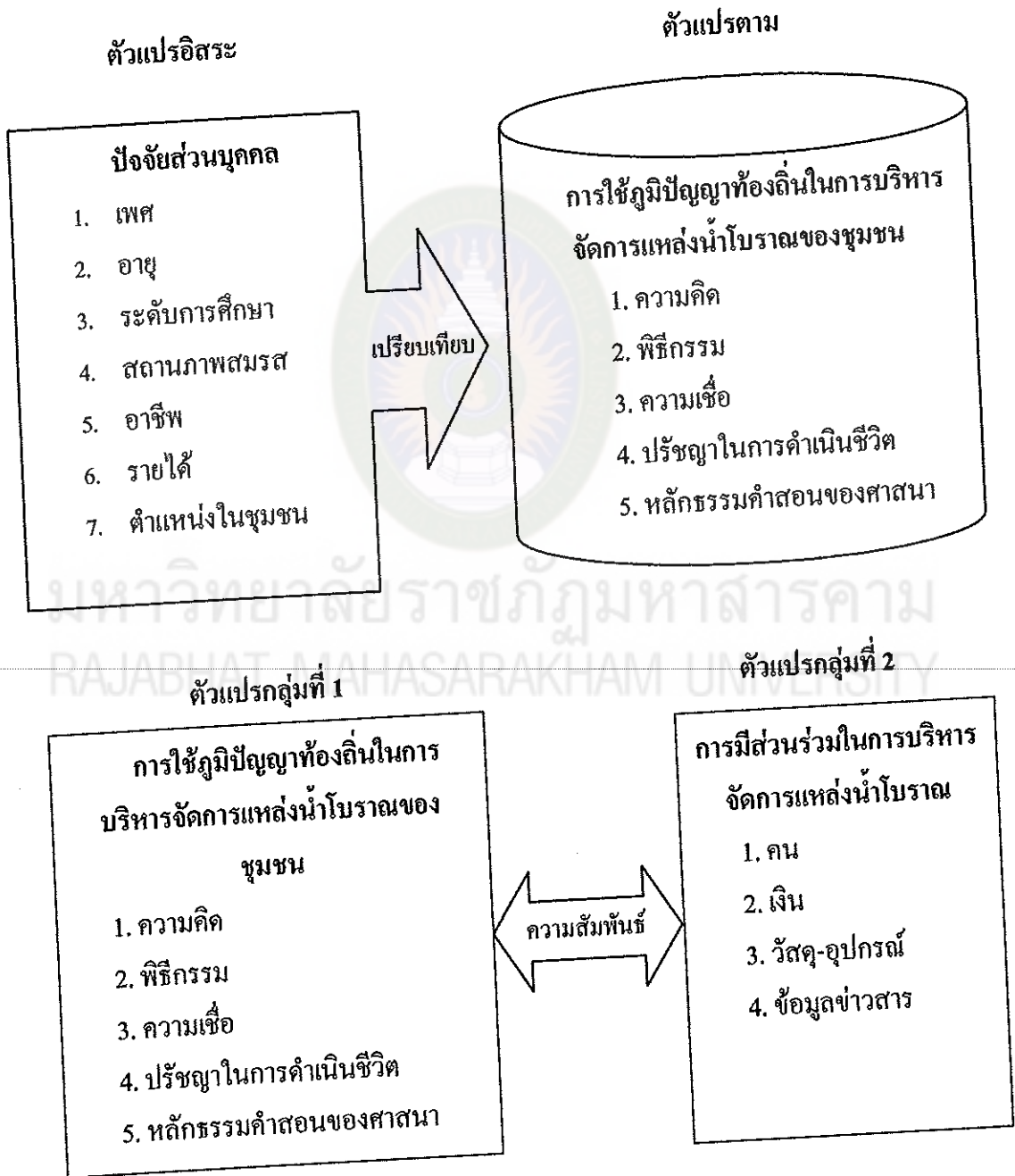
ระยะที่ 5 แบบสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) เป็นการสนทนาเพื่อสอบถามข้อความในเนื้อหาบางเรื่องที่ถูกวิจัยมีข้อสงสัยอยู่ในบางประเด็นของข้อมูล จากตัวแทนชุมชน กลุ่มละ 7 คน เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาในการบริหารจัดการแหล่งน้ำโบราณภายในชุมชนของกลุ่มจังหวัดร้อยเอ็ด

ระยะที่ 6 หาแนวทางพัฒนาและปรับปรุงการบริหารจัดการแหล่งน้ำโบราณเพื่อ
การอนุรักษ์แหล่งน้ำธรรมชาติของชุมชนต่อไป

ระยะที่ 7 สรุป จัดทำรายงาน

กรอบแนวความคิดของการวิจัย

กรอบแนวความคิด (Conceptual Framework) ของการวิจัยในครั้งนี้ สามารถเขียนเป็น
แผนภาพกรอบแนวความคิดได้ ดังนี้

ภาพประกอบที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

นิยามศัพท์เฉพาะและการวัดตัวแปร

ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง ความรู้ที่พื้นบ้านในการจัดการแหล่งน้ำโบราณของชาวบ้านในท้องถิ่น ซึ่งเป็นเรื่องของวัฒนธรรมพื้นบ้านที่สืบสานจากรุ่นอดีตจนถึงรุ่นปัจจุบัน อันได้มาจากประสบการณ์ และความเฉลียวฉลาดของชาวบ้าน รวมทั้งความรู้ที่สั่งสมมาแต่บรรพบุรุษ สืบทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง ระหว่างการสืบทอดมีการปรับประยุกต์และเปลี่ยนแปลง จนอาจเกิดเป็นความรู้ใหม่ตามสภาพการณ์ทางสังคมวัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม ภูมิปัญญาเป็นความรู้ที่ประกอบไปด้วยคุณธรรม ซึ่งสอดคล้องกับวิถีชีวิตดั้งเดิมของชาวบ้านในวิถีดั้งเดิมนั้น

การบริหารจัดการ หมายถึง สิ่งที่จะช่วยขับเคลื่อนทรัพยากรที่เกี่ยวข้องกับแหล่งน้ำโบราณให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและมีสภาพการพัฒนาอย่างยั่งยืน เพราะการบริหารจัดการเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ ซึ่งจำเป็นที่จะต้องศึกษาและนำไปปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง

การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการบริหารจัดการ หมายถึง ความคิดเห็นเกี่ยวกับการใช้ระบบภูมิปัญญาร่วมกับระบบการบริหารจัดการ 4 อย่างตามแบบสากลของชุมชน ได้แก่ การบริหารจัดการเรื่องคน การบริหารจัดการเรื่องเงิน การบริหารจัดการเรื่องวัสดุ-อุปกรณ์ และการบริหารจัดการภูมิปัญญา เป็นความรู้ที่ประกอบไปด้วยคุณธรรมซึ่งสอดคล้องกับวิถีชีวิตดั้งเดิมของชาวบ้านในวิถีดั้งเดิมนั้น ชีวิตของชาวบ้านไม่ได้แบ่งแยกเป็นส่วนๆ หากแต่ทุกอย่างมีความสัมพันธ์กัน การทำมาหากิน การอยู่ร่วมกันในชุมชน การปฏิบัติศาสนา พิธีกรรมและประเพณี อันประกอบด้วยการ

1. **ความคิด** หมายถึง การปลูกฝังในการอนุรักษ์แหล่งน้ำโบราณ ให้กับชุมชนเพื่อสืบทอดวัฒนธรรม โดยให้ชุมชนยังให้ความสำคัญและเห็นคุณค่าแหล่งน้ำโบราณ ซึ่งจำเป็นต้องเข้าใจความคิดของชาวบ้านเกี่ยวกับโลก หรือที่เรียกว่า โลกทัศน์ และเกี่ยวกับชีวิตที่เรียกว่า ชีวิตทัศน์ สิ่งเหล่านี้เป็นนามธรรมอันเกี่ยวข้องสัมพันธ์โดยตรงกับการแสดงออกในลักษณะต่างๆ ที่เป็นรูปธรรม

2. **พิธีกรรม** หมายถึง การกระทำที่เป็นสัญลักษณ์ มีรูปแบบเฉพาะ โดยคนในสังคมสร้างขึ้นเพื่อแสดงความเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ก่อให้เกิดความสุข ความสบายใจ และความสงบ

3. **ความเชื่อ** หมายถึง การยอมรับนับถือ การยึดมั่นและการปฏิบัติอย่างมีขั้นตอนและมีระเบียบวิธีต่อสิ่งต่างๆ ด้วยความจงรักภักดี ความศรัทธา และการยอมรับในอำนาจเร้นลับนั้น ๆ เพื่อนำไปสู่ความสำเร็จและก่อให้เกิดความสงบเรียบร้อยในสังคม ซึ่งได้ปรากฏเป็นพฤติกรรมทางความเชื่อ

4. **ปรัชญาในการดำเนินชีวิต** หมายถึง ความรู้ ความคิด ความเชื่อที่ท้องถิ่นได้สั่งสมและสืบทอดต่อกันมา ซึ่งเรียนรู้มาจากปู่ ย่า ตา ยาย ญาติพี่น้อง และความเฉลียวฉลาดของแต่ละคน

หรือผู้มีความรู้ในหมู่บ้านในท้องถิ่นต่างๆ อันเป็นศักยภาพหรือความสามารถ วิธีการ เครื่องมือเพื่อใช้ในการป้องกันและแก้ปัญหาของการดำรงชีวิตให้มีความสงบสุขของบุคคลในท้องถิ่นที่อยู่รอด

5. หลักธรรมคำสอนของศาสนา หมายถึง การดำรงชีวิตของประชาชนในชุมชนบ้านเมืองบัว อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด ชุมชนบ้านดู่ประภาชัย อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น และชุมชนบ้านดู่ อำเภอนาคู จังหวัดมหาสารคาม ที่มีความหนักแน่นมั่นคง ทั้งในด้านของจิตใจที่หนักแน่นมั่นคง ที่จะดำรงตนอยู่ในความดีไม่หวั่นไหวไปตามอำนาจของกิเลสตัณหา และความหนักแน่นในด้านของความรอบรู้ธรรมที่จะช่วยรักษามรดกทางวัฒนธรรม และร่องรอยแห่งอารยธรรม รวมทั้งสิ่งสวยงามทางธรรมชาติไว้ให้ลูกหลานชาวเมืองกาฬสินธุ์ได้สืบสาน

การมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ หมายถึง ประชาชนในที่อยู่อาศัยอยู่ในชุมชนบ้านเมืองบัว อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด ชุมชนบ้านดู่ประภาชัย อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น และชุมชนบ้านดู่ อำเภอนาคู จังหวัดมหาสารคาม ร่วมเป็นส่วนหนึ่งในการบริหารจัดการแหล่งน้ำโบราณภายในชุมชน โดยมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและร่วมรับผิดชอบในการดำเนินกิจกรรมทั้งทางด้าน การนำเสนอแนวคิด การวางแผน การแก้ปัญหา การกำหนดวัตถุประสงค์ การติดตามและประเมินผล ซึ่งประกอบด้วย

1. คน หมายถึง ประชาชนที่อยู่อาศัยอยู่ในชุมชนที่ได้รับบรรดประโยชน์จากแหล่งน้ำโบราณทั้งสามแห่ง ซึ่งมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งน้ำโบราณ และเจ้าหน้าที่ทำหน้าที่บริหารจัดการแหล่งน้ำโบราณเพื่ออนุรักษ์และพัฒนา โดยทุกส่วนที่เกี่ยวข้องในชุมชนจะต้องมีการประชุมปรึกษาหารือเกี่ยวกับการบริหารงานต่างๆ เป็นประจำทุกเดือน
2. เงิน หมายถึง แหล่งเงินทุนที่นำมาใช้สำหรับบริหารจัดการ ในการพัฒนาแหล่งน้ำโบราณ ให้เป็นที่รู้จักของประชาชนทั่วไป ซึ่งอาจได้มาจากได้รับงบประมาณจากหน่วยงานท้องถิ่น เพื่ออนุรักษ์และพัฒนาแหล่งน้ำโบราณและการร่วมบริจาคของชุมชน
3. วัสดุ-อุปกรณ์ หมายถึง เครื่องจักร เครื่องมือ ที่จะนำมาใช้ในการบริหารจัดการแหล่งน้ำโบราณชุมชนทั้งสามของท้องถิ่นให้เกิดการพัฒนาสูงสุด โดยมีการนำเครื่องมือที่มีความทันสมัยเพื่อรองรับความก้าวหน้าของสังคมแบบยั่งยืน รวมถึงมีการตรวจสอบวัสดุ-อุปกรณ์ ที่ใช้ในการทำงานอย่างสม่ำเสมอ
4. ข้อมูลข่าวสาร หมายถึง สิ่งที่เกี่ยวข้องความหมายให้ชุมชนให้รู้เรื่องราวข้อเท็จจริงข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งน้ำโบราณจากผู้นำชุมชนโดยนำมาบอกกล่าว การตีสิ่งพิมพ์ ให้ข่าวสารทางโทรทัศน์ท้องถิ่น การให้ข่าวสารทางวิทยุท้องถิ่น และนำข้อมูลทั้งหมดมาขึ้นเว็บบนอินเทอร์เน็ต เพื่อเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับแหล่งน้ำโบราณในชุมชน ให้เป็นที่รู้จักของประชาชนที่สนใจ

การอนุรักษ์ หมายถึง การรู้จักใช้ทรัพยากรน้ำอย่างชาญฉลาด โดยใช้ให้ประหยัดที่สุด แต่เกิดประโยชน์สูงสุดยาวนานที่สุดและเป็นประโยชน์ต่อมวลชนท้องถิ่น

แหล่งน้ำโบราณ หมายถึง แหล่งน้ำในชุมชนโบราณที่มีประวัติความเป็นมายาวนาน ซึ่งชุมชนได้บริหารจัดการมากกว่าร้อยปี ปัจจุบันชุมชนยังคงให้ความสำคัญและเห็นคุณค่าในการใช้เป็นแหล่งน้ำในการอุปโภคบริโภคของคนในชุมชน

ชุมชน หมายถึง ถิ่นที่อาศัยอยู่ในเขตพื้นที่ที่มีแหล่งน้ำโบราณ ของชุมชนในกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร ได้แก่ บ้านเมืองบัว อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด ชุมชนบ้านกู่ประภาชัย อำเภอ น้ำพอง จังหวัดขอนแก่น และชุมชนบ้านกู่ อำเภอนาคู จังหวัดมหาสารคาม

แหล่งน้ำธรรมชาติ หมายถึง กุด ห้วย หนอง คลอง บึง แม่น้ำ ที่ตั้งอยู่ในชุมชนโบราณก่อนประวัติศาสตร์ในกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร

ผลที่ได้รับและผู้รับประโยชน์จากการวิจัย

1. ผลที่ได้รับจากการวิจัย

ประเด็นที่เลือกวิจัยในครั้งนี้ คือ แผนงานวิจัยที่ 1 : การวิจัยเกี่ยวกับการสร้างความเข้มแข็งของท้องถิ่น กระบวนการ และกลไกสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนและการพัฒนาระบบชุมชน ซึ่งผลประโยชน์ที่ได้รับ มีดังนี้

1.1 ผลประโยชน์ที่ได้รับ

1.1.1 ชุมชนท้องถิ่นได้มีทรัพยากรแหล่งน้ำ ไว้ใช้ในการอุปโภคและบริโภคอย่างยั่งยืน ภายใต้กระบวนการจัดการผ่านระบบภูมิปัญญา ชุมชนตระหนักถึงความสำคัญและเห็นคุณค่าในการอนุรักษ์ เกิดการเรียนรู้ร่วมกันของคนในชุมชน มีการบันทึกเรื่องราวไว้เป็นร่องรอยให้ชนรุ่นหลังได้สืบต่อและชุมชนอื่นสามารถนำไปเป็นแบบอย่างในการบริหารจัดการแหล่งน้ำธรรมชาติในชุมชนได้

1.1.2 ทำให้สามารถนำความคิดเกี่ยวกับการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการแหล่งน้ำโบราณของชุมชนในกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร มาใช้เป็นแนวทางเพื่อการอนุรักษ์แหล่งน้ำธรรมชาติของชุมชนในกลุ่มภาคตะวันออกเฉียงเหนือต่อไป

1.1.3 ผู้บริหาร เทศบาล องค์การบริหาร และชุมชน สามารถนำข้อมูลที่ได้รับมาใช้เป็นแนวทางสำหรับการปรับปรุง แก้ปัญหาและอุปสรรคในการใช้ภูมิปัญญาในการบริหารจัดการแหล่งน้ำโบราณเพื่อการอนุรักษ์แหล่งน้ำธรรมชาติของชุมชนให้เกิดความยั่งยืนต่อไป

1.1.3 ทำให้สามารถนำข้อมูลมาส่งเสริมความรู้ ภูมิปัญญา พัฒนาความสามารถในการจัดการตรงตามความต้องการที่แท้จริงของชุมชนในจังหวัดร้อยเอ็ด จังหวัดขอนแก่น และ

จังหวัดมหาสารคาม ส่งผลให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง พึ่งพาตนเองได้ มีความพร้อมที่จะพัฒนา
สำหรับการพัฒนาในอนาคต

1.2 ผลสำเร็จและความคุ้มค่าของการวิจัยที่ได้รับ คือ การถ่ายทอดผลการวิจัยในโครงการ
นี้สู่กลุ่มเป้าหมาย ช่วยทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง พึ่งพาตนเองได้ และมีความพร้อมที่จะมีส่วนร่วม
ของประชาชนและการพัฒนาระเบียบชุมชนได้อย่างมีเสถียรภาพ

2. ผู้ที่จะได้รับประโยชน์จากโครงการวิจัย

ประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนโบราณทั้ง 3 แห่ง และชุมชนอื่นที่มีแหล่งน้ำธรรมชาติใน
พื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด จังหวัดขอนแก่น และจังหวัดมหาสารคาม

3. หน่วยงานที่นำผลการวิจัยไปใช้

3.1.1 สถาบันการศึกษาภาครัฐและเอกชนหลักสูตรการบริหารจัดการและหลักสูตร
วัฒนธรรม

3.1.2 กระทรวงวัฒนธรรม

3.1.3 สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดมหาสารคามและจังหวัดร้อยเอ็ด

3.1.4 องค์การบริหารส่วนตำบลกู่สันตรัตน์ และองค์การบริหารส่วนตำบลเกษตรวิสัย

3.1.5 องค์การบริหารส่วนจังหวัดมหาสารคามและองค์การบริหารส่วนจังหวัดร้อยเอ็ด

3.1.6 มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคามและมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

3.1.7 เครือข่ายบริหารการวิจัยและถ่ายทอดเทคโนโลยีสู่ชุมชนภาคตะวันออกเฉียง

เหนือ